

בְּמִכּוֹרְתִי יוֹשֵׁב יִנְשׁוֹף עַל עֲרָבוֹת

סונטות לאחי נאָטע (נתי)

מיידיש: דותן ברום

איציק מאנגער, שם העט של איזידור הלפר, נולד בצ'רנוביץ, בירת בוקובינה, בשנת 1901. מאנגער נולד למשפחת חייטים שוחרי ספרות. אביו, הלל, טבע את המונח "ליטעראַטורָה", המעמיד בבדיחות את הספרות במעמדה של התורה, ואחיו היה בקי בשירת יידיש ובשירה אירופית קלאסית וחדשה. בילדותו למד איציק מאנגער בחדר ומאוחר יותר בגימנסיה הגרמנית, אך עד מהרה הורחק מהלימודים מפאת התנהגותו הרעה. עם זאת, הוא הספיק להתאהב בשירה הרומנטית הגרמנית, שטבעה את חותמה בשירתו. במלחמת העולם הראשונה נמלט עם משפחתו לעיר יאש (יאסי) שברומניה, אך מאוחר יותר חזר לצ'רנוביץ כחייל בצבא הרומני. בעיר יאש החל לכתוב שירה ביידיש, אולי בהשפעת הטروبדור היידי הראשון, בן העיר, וועלוול זבארזשער (1883-1923). לאחר המלחמה נע בין בוקרשט, צ'רנוביץ ויאש ופרסם את שיריו בעיתונות היהודית. בין השנים 1928-1938 התגורר בוורשה ועשור זה היה מהפוריים בחייו: הוא פרסם את ספר שיריו הראשון, "שטערן אויפן דאָך" ("כוכבים מעל הגג", 1929), הוציא לאור עלון בשם "מילים ספורות" ("געציילטע ווערטער"), חיבר היסטוריה של שירת יידיש, הוציא לאור ספרי שירה נוספים – ביניהם "חומש-לידער" ו"מגילה-לידער" שסיפרו בחרוז ובמשקל את סיפורי התנ"ך ואת סיפור מגילת אסתר (בהתאמה), חיבר אוטוביוגרפיה פיקטיבית וערך שיתופי פעולה עם תיאטראות. בעשור זה הוא שכלל את סגנונו הייחודי, המאופיין במוזיקליות רבה, בפרוזודיה המושפעת מהשירה הגרמנית, בשילוב דמויות מההיסטוריה ומהמיתולוגיה היהודית וכן בהצגת האני המשורר כטרובדור יידי נודד.

בשנת 1938 גורש מפולין בשל אזרחותו הרומנית והגיע לפריז, וממנה ברח למרסיי עם הכיבוש הנאצי של צפון צרפת ומשם המשיך לברוח לאנגליה, בה שהה כעשור, עד מסעו לניו-יורק בשנת 1951. בשנת 1958 ביקר לראשונה בישראל, שאליה עלה בערוב ימיו ובה גם נפטר בשנת 1966. בזמן שהותו בלונדון, בשנת 1942, פרסם את ספר שיריו "וואַלקענס איבערן דאָך" ("עננים מעל הגג") ובו המחזור "סאַנעטן פאַר מיין ברודער נאָטע" ("סונטות לאחי נאטע"), המוקדשות לאחיו שנספה בשואה באותה שנה. התרגומים המובאים כאן הם כולם לשירים מתוך מחזור זה בן 21 הסונטות.

הָעֶרֶב בְּנֹכַח עוֹטָה חֲלָצָה צוֹאָה
וְשֹׁכֵר לֵב כְּזֶה שֶׁאֵין לוֹ מִתְקָן
מָה עָלַי לֹמֵר, לְשִׁיר וּלְנֶגֶן
בְּנִפְשׁ רְמוּסָה וּבְבוֹשָׁה גּוֹאָה?

הַלִּיל הַמְּכַכֵּב מִכֹּר לוֹ כָּבֵד כָּרַע
בְּעוֹד הוּא מִפְּטֹפֵט כְּמוֹ אֶהוֹב בִּגָּן.
וְהוּא מִכִּיר אוֹתוֹ חוֹלָה וּמַעֲנָן
וּמִתּוֹחַ עֲצָבִים, עוֹמֵד לְהִשְׁתַּגֵּעַ.

אֵיפֹה אַתָּה, אָחִי? אֵיפֹה אַתָּה עֹכָשׁ
נוֹשֵׂא שְׁאִיפוֹתַי, יוֹדֵעַ סוֹד סְבִלִי?
אֲרַגְנוּ אֹז יַחְדּוֹ אֶת חֳלוּמוֹת לִילִי –
נוֹתַרְתִּי לְבִדִּי: נֹט לֵאל אֶלָּא כּוֹכֵב.

מִכִּיר אֶת סְפוּרֵיו עַל שָׂד וְעַל דְּבִים
וְאֶת שִׁירַת זְמִירוֹ הַמִּתּוֹקָה מִדְּבִשׁ.
מִכִּיר אוֹתוֹ כֶּשֶׁהוּא אֲרָסִי כְּמוֹ נַחֵשׁ.
מִכִּיר אֶת מְלַח עֲפַעְפִּיו הָרֹטְבִים.

לְעֶרֶב בְּנֹכַח דְּמָעוֹת מְלֵא גְרוֹן.
גְּדוּלִים וְעֲצוּבִים כָּל צָבָא כּוֹכְבֵי מְרוֹם –
נוֹשְׂאֵי בְשׁוֹרֵת פְּצָעֵי לְבִי וְעֵנּוּתִי.

אֲבָל כֶּשֶׁהוּא מְטִיל כְּבַעְלַת הָאוֹב
צוּרוֹת וְחִזְיוֹנוֹת לְאֶרֶץ הָרְחוֹב
מֵאֶפֶל מְרַבֵּצִים בְּהַר הָהָר,

בְּמִכּוֹרְתִי יוֹשֵׁב יְנִשׁוּף עַל עֲרֻבוֹת,
שׁוֹמֵר עֲכוּר כִּנֶּף עַל קֶבֶר הָאֲבוֹת,
בְּכַפּוֹר הַסְּלֵאבִי שֶׁם עֲצָבִי הִיהוּדִי.

שׁוֹמֵר הַלִּילָה אֹז נֶצֶב פֶּתָאִם בְּדָד,
נוֹקֵשׁ עַל מִדְרָכוֹת עִם אֶלְתּוֹ בֵּיד,
מִפְּנֵי חִזְיוֹן הַחֲשֵׁךְ הַנִּפְעֵר.

אֶפִּיטָף

פֹּה נָח זְמִיר עֲצוּב כְּבֵד לֵב וּטְרוּט עֵינַיִם
סוֹף סוֹף מוֹטֵל בְּקֶן מִשָּׁל עֲצָמוֹ.
פִּיטֵן נִגַּד, שׁוּלְיוֹת־חֵיט הָיוּ עָמוֹ,
בְּמַעֲיָן שִׁירָיו יְבִשׁוּ הַמַּיִם.

וְאֵל תְּנִיחַ זֶר עַל הַנֶּטְמָן,
וְאֵל תִּקֵּם אֶת שִׁשְׁבֵּר הַזְּמָן,
הוֹתֵר עַל מְרַבְּצוֹ אֶת הַיְנִשׁוּף.

לֹא, אֵל תִּמְחָה אֶבֶק מִשְׁמוֹ שֶׁל הַנֶּקֶבֶר
וְשִׁלַּג עִם בּוֹא חֶרֶף אֵל תִּגְרֹף.
יִוֹרֵד הַבוֹר לֹא עוֹד סוֹבֵל מִשּׁוּם מְכֻאוֹב,
יָדִיד הוּא לְתוֹלָע וּלְעַכְבָּר.

גַּם אֵל תְּנִים קֹהֵל זְבוּבִים רוֹחֵשׁ,
אֶת יַעֲדֵר הַקִּבְרָן אֵל תִּגְרֹשׁ,
הִנֵּחַ לְמַת לְלַכֵּת לְבָלִי שׁוֹב.